

BALBOOGMAATSCHAPPIJ NEMROD (1843-1893)

door Béatrix Baillieul

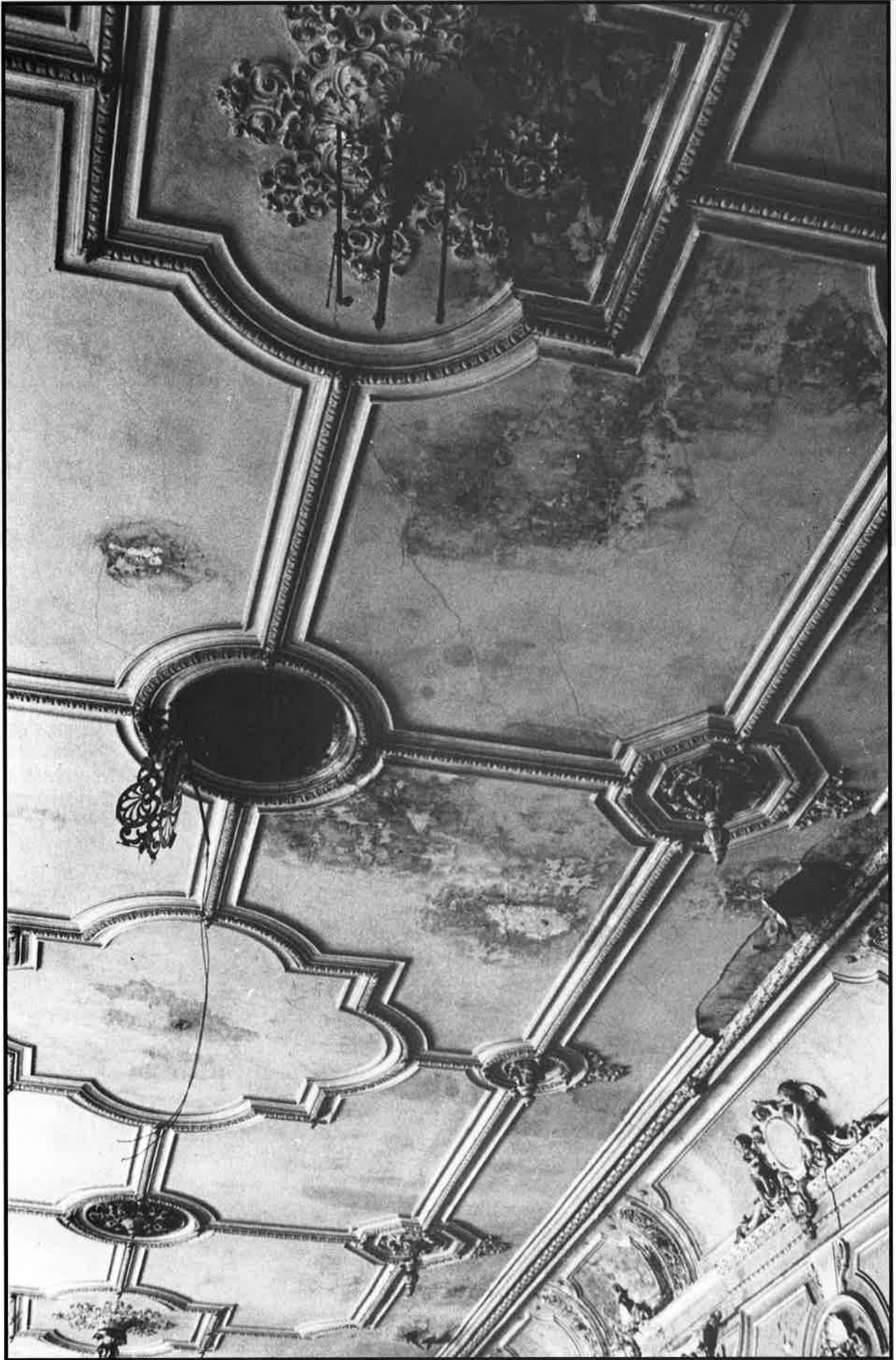
Het oorspronkelijk stuc-plafond met casetten-indeling, rozetten (aanhechtingspunten voor luchters) en verluchttingsroosters van de voormalige feestzaal Nemrod gerealiseerd in 1852 door ornamentgieter F.J. Delanier. (foto verzameling MIAT, Gent)

In de suikerraffinaderij van P. De Vos (ex-Van de Woestyne) aan de Goudstraat kwam zich in 1849 de balboogmaatschappij Nemrod vestigen, die gebouwen en terrein zou omvormen tot symbolen van spel en vermaak.

Deze maatschappij was sinds 1 juli 1843 te Gent gevestigd met als specifiek doel: *'de s'exercer au tir de l'arbalette à jalet'*. De leden vroegen op 22 januari 1844 aan het stadsbestuur de toelating om, ter beoefening van de balboogsport, een gaaipers te mogen plaatsen op een stuk land gelegen aan de Visserij tussen de Naamloze Vennootschap der Maalderijen het kolenmagazijn van koopman Serrane. Achteraan paalde het terrein aan de Oude Schelde (Neerschelde). De toelating kwam er op 23 april en intussen had de maatschappij (op 15 april) aan het college een ontwerp van de statuten van de nieuwe vereniging en een namenlijst van 22 leden overgemaakt.

Op 12 januari 1845 werd in 69 bepalingen, het reglement definitief vastgelegd en door voorzitter Léon de Saint-Genois als eerste ondertekend. Volgens dit reglement bestond de maatschappij uit 16 werkelijke leden en een onbepaald aantal buitengewone leden. Wanneer uit de kern van 16 iemand verdween, werd hij vervangen door het buitengewoon lid dat

het langst in de maatschappij verbleef. Daarnaast werden ook nog een aantal ereleden opgenomen, gekozen uit vooraanstaande Gentenaars die zich voor de maatschappij verdienstelijk hadden gemaakt. Enkele vermeldenswaardige ereleden waren baron Jules de Saint-Genois, bibliothecaris van de universiteit en broer van de voorzitter (1846), Louis van Derbrugge, rechter van instructie van de rechtbank van eerste aanleg, Charles Antoine Gabriel Marie comte de Chastel de la Movarderie, kolonel-commandant van het tweede legioen van de burgerwacht te Gent en burgemeester van Rondele (1850), Constant de Kerckhove de Dentergem, burgemeester van Gent, voorzitter van de schuttersvereniging Concordia, lid van de Sint-Jorisgilde der kruisboogschutters en vrijmetselaar (1850), Leopold, hertog van Brabant (sinds 28 januari 1844 stond de maatschappij onder het patronaatschap van de hertog die op 6 juli 1851 erelid werd), Delahaye, voorzitter van de Kamervan Volksvertegenwoordigers en van 1854 tot 1857 burgemeester van Gent (1851), Philippe Kervyn de Volkarsbeke, schepen van Openbare werken, voorzitter van de Koninklijke Maatschappij der Melomanen (1855), Charles de Kerckhove Delimon, burgemeester van Gent en sinds 1851 ook voorzitter van de Willem Tell kruisbooggilde (1859).

HET DAGELIJKS BESTUUR

De vereniging werd geleid door een Administratieve Raad, met een voorzitter, een ondervoorzitter, een secretaris, een tesorier, een assistent tesorier en vier commissarissen uit de werkelijke leden verkozen voor een ambtstermijn van één jaar. De huidige voorzitter werd voor het leven benoemd. Daarnaast was er ook een Algemene Raad die alle werkelijke leden omvatte en zich vooral met de keuze van de nieuwe leden bezig hield. Wie lid wilde worden moest door een ander lid worden voorgesteld en de kandidatuur moest gedurende een week in het lokaal uitgehangen worden. Op de dag van de verkiezing zelf moesten minstens 9 werkelijke leden aanwezig zijn en moest men 2/3 van de stemmen achter zijn naam krijgen. Indien dit niet het geval was kon een tweede en een derde keer worden gestemd, telkens na een wachttijd van drie maanden. Een nieuw lid tekende het reglement, betaalde zijn intredegeld en een bijdrage van 2 frank voor een speciaal fonds bestemd voor de inrichting van het lokaal. De twee eerste categorieën leden betaalden een intredegeld van 5 frank en een jaarlijks lidgeld van 12 frank, ereleden waren hiervan vrijgesteld. De koningsschietsing, hoogtepunt van het schuttersjaar, was vastgelegd op de derde zondag van mei en wanneer men drie jaar na elkaar koning was, werd de keizerstitel toegekend en moest men geen lidgeld meer betalen. De regerende koning was verantwoordelijk voor het onderhoud van de *peerse* met zijn benodigdheden. Alle leden moesten aan optochten deelnemen, anders werden ze beboet. Wanneer een lid zich niet gedroeg, werd hij uitgesloten, evenals alle failliete leden. Dat de reglementen strikt werden nageleefd bewees het regelmatig uitsluiten van leden omwille van één of ander wangedrag.

Op kosten van de Belgische Vorst werd in 1844 een standaard gemaakt die in oktober plechtig werd ingehaald als een geschenk van de hertog van Brabant, beschermheer van de maatschappij.

EEN DEFINITIEF LOKAAL

In 1846 huurde Nemrod de tuin van de heer Loridon in het Berouw en op 28 juni werd het nieuwe lokaal er plechtig ingeschoten.

In 1848 verhuisde de maatschappij opnieuw, ditmaal naar de Goudstraat waar ze onderdak kreeg in de suikerraffinaderij van P. De Vos. Dit gebouw werd in 1807 opgetrokken aan de oever van de Minneersgracht door toedoen van Charles Vander Woestijne-Decock, handelaar en suikerraffinauteur. Om de stevigheid van het gebouw te verzekeren, vroeg hij drie jaar later de toelating om een deel van de gracht te mogen overwelfen. Hiervoor kocht hij het terrein dat aan de andere zijde van de gracht lag en een prachtige tuin vormde. Een deel van dit langgerekte complex bleef na de opsplitsing in de jaren 1830 langere tijd voor de industrie in gebruik, want in 1863 treffen we er o.a. nog een nagelfabriek in als eigendom van Alexander De Beer.

Het centrale gedeelte en vermoedelijk ook de linker vleugel, waar nu nog altijd de toegangstrap aanwezig is, werden door de Nemrodmaatschappij benut. Voor de inrichting van het lokaal werd een inschrijvingslijst aangelegd. De maatschappij bevond zich in een ware bloeiperiode: het aantal leden werd beperkt tot 50 en het lidgeld opgetrokken tot 15 frank per jaar (1849). Op 24 mei 1849 greep er een uitzonderlijk banket plaats van 72 couverts.

Op 6 juli 1852 werd een schietsing gehouden ter gelegenheid van de inhuldiging van de nieuw ingerich-

De standaard in 1844 door de hertog van Brabant aan de maatschappij geschonken. In de punten werd een balansboog geborduurd. (verzameling Museum voor Volkskunde, Gent)

Fragment van het reglement van de Maatschappij Nemrod voor het schieten van de balboog, goedgekeurd op 28 januari 1844. (verzameling Museum voor Volkskunde, Gent, inv. nr. VG 73-22)

te zaal uitgevoerd door bouwmeester en timmerman/schrijnwerker Fiévé-Steppe naar tekeningen van Hendrik Martens, die enkele jaren daarvoor het ontwerp leverde voor de vlag van de maatschappij Willem Tell.

Deze feestzaal bevond zich op de eerste verdieping van het centrale gedeelte, was 25 meter lang en 12 meter breed en paalde aan een andere ruime zaal die als foyer dienst deed en waarvan momenteel de sporen zeer onduidelijk zijn omdat de aanpalende gebouwen als klaslokalen ingericht zijn. De decoratie, in neo-renaissance stijl, was het werk van beeld- en ornamentgieter Francis Jacobus Delanier (1812-1900). Zowel het plafond als de wanden werden in vakken onderverdeeld en versierd. De vier cartouches, momenteel wit overschilderd, droegen indertijd vermoedelijk de wapens van erevoorzitter Leopold van Brabant,

van voorzitter Léon de Saint-Genois, van de maatschappij zelf en van de stad Gent. Aan het uiteinde van de zaal bevond zich een tribune voor het orkest, waarvan de sporen nu nog zichtbaar zijn. Zeven kroonluchters, waarvan zes met vier armen, verlichtten de ruimte. In het plafond zijn tevens twee sierlijk gedecoreerde roosters zichtbaar die waarschijnlijk voor een goede ventilatie zorgden. De overige versiering is zeer rijk en varieert van schelpen, bloemenslingers tot sterk aansprekende maskers.

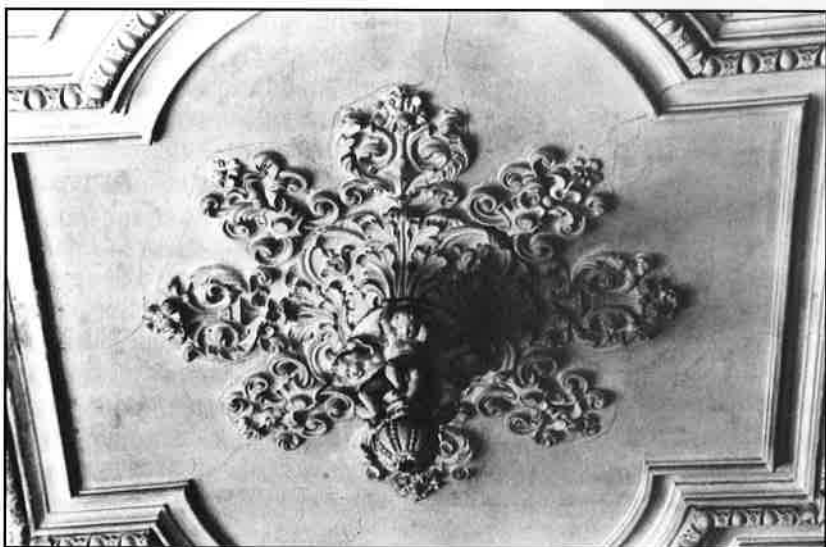
In hetzelfde jaar werd de rest van de Minnemeersgracht op kosten van het stadsbestuur overwelfd zodat meer ruimte vrijkwam om in een feëriek verlicht tuin openluchtspektakels te geven en de toegankelijkheid tot de salons te vergemakkelijken.

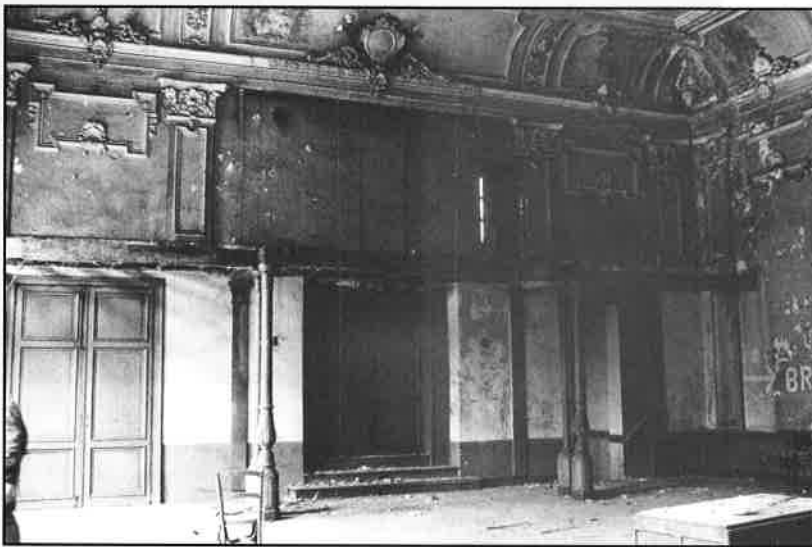
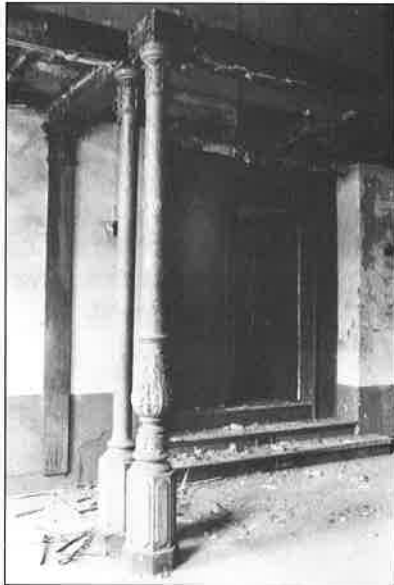
Andere activiteiten binnen de schoot van de vereniging zorgden voor een ruimere keuze aan ontspanningsgelegenheden: zeker vanaf 1852 werden er bolderswedstijden gehouden, in 1861 werd een reglement voor het doelschieten aanvaard en in 1864 wilde men tijdens de winter het kaartspel invoeren.

Op 4 september 1869 tekende Léon de Saint-Genois voor het laatst een verslag van de bestuursvergadering. De volgende vergadering greep plaats op 10 mei 1870 en toen was een deel van de gebouwen gehuurd voor de inrichting van een bewaarschool en een patronage voor jonge meisjes uit de Sint-Jacobsparochie. Op 21

*Enkele der rijkste oorspronkelijke stucdetails van de feestzaaldecoratie.
(foto's verzameling MIAT, Gent)*

De voormalige feestzaal van de maatschappij Nemrod vertoont aan de westzijde een verhoogd podium, gedragen door sierlijke dubbele zuiltjes, tegen de muur afgewerkt met platte pilasters. Het achterpodium op een insteekverdieping is heden door panelen gedicht. De borstwering is jammer genoeg verdwenen (spijlen ervan zijn nog ter plaatse aange troffen).

(foto's verzameling MIAT, Gent)

januari 1872 stierf de voorzitter en nog hetzelfde jaar verhuisde Nemrod naar de nabije Garenmarkt. de Saint-Genois werd enige tijd later als voorzitter opgevolgd door Désiré Augustyn Van Wassenhove (1829-1882), handelaarsrechter verbonden aan de handelsrechtbank. Hem wachtte een zware taak: *'La position de la société était précaire et il ne le savait que trop bien'*. Het is dan ook niet te verwonderen dat de maatschappij op 12 december 1882 dit lokaal verliet en haar inboedel verkocht waaronder een gaaiers voor balboog en karabijn Flobert. Voor een huurgeld van 25 frank per drie maand vonden ze onderdak in het **Hotel d'Allemagne** op de Koornmarkt. In 1893 waren er nog slechts zes leden en voorzitter Verlent vroeg de ontbinding van de maatschappij aan. De overblijvende inboedel werd onder de overige leden verdeeld op voorwaarde dat, wanneer er nog maar twee leden overbleven, alle voorwerpen zouden overgemaakt worden aan het stadsbestuur dat ze in één van haar musea zou onderbrengen. Op 1 augustus werd in een laatste vergadering de maatschappij Nemrod definitief ontbonden.

HET WAPEN

Tijdens de eerste jaren van het bestaan van de maatschappij hanteerden

de leden enkel de balboog om op de gaaiers of wip te schieten. Dit is een type kruisboog waarbij de traditionele glijgleuf door een metalen loop vervangen wordt. Het achterste gedeelte van de loop is over een bepaalde afstand horizontaal doorboord zodat een gleuf ontstaat (15 à 20 cm) waarin de pees heen en weer glijdt. De specifieke vorm van de welf van balbogen wordt gedictieerd door het feit dat hij bovenop de schouder geplaatst wordt i.p.v. er tegenaan zoals bij het schieten op een liggende wip.

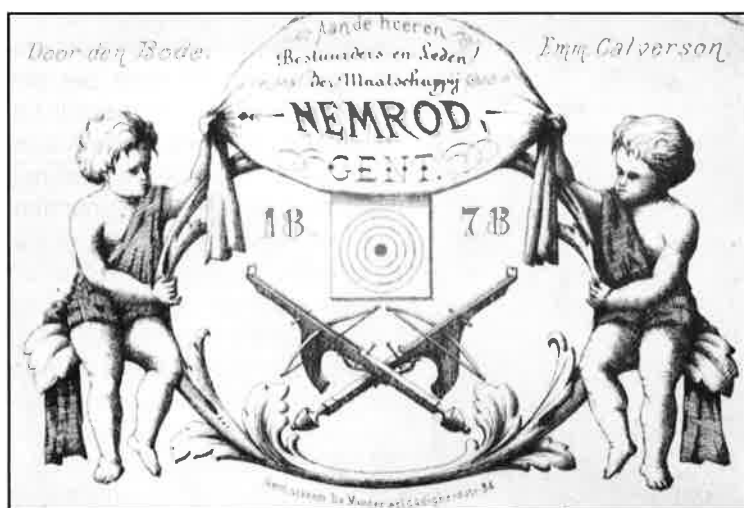
Het opspannen gebeurt met een stalen hefboom met dubbele vork en de projectielen zijn ballen samengesteld uit een legering van lood, zink en tin of een pijl zonder vlimmen. Waarschijnlijk in 1861 werd het doelschieten als tweede discipline ingevoerd. Het schieten gebeurde er horizontaal en met een balansboog als wapen.

Regelmatig werden in de feestelijk verlichte zaal en tuin concerten en bals gegeven. In de jaren '60 werd het lokaal regelmatig gevraagd door het Willemsfonds, waarvan Léon de Saint-Genoï ook lid was.

Ook bals ter gelegenheid van de gemeentefeesten en carnaval werden gretig bijgewoond.

Nieuwjaarswensen door de knaap Emmanuel Calverson aan de leden van de maatschappij (1878). Er worden twee gekruiste balansbogen afgebeeld. (verzameling Museum voor Volkskunde, Gent, inv. nr. VG 77-58.24)

ACTIVITEITEN

Naast het beoefenen van de schietsport hadden de leden van de maatschappij nog een aantal nevenactiviteiten vooral van sociale aard. Samen met de maatschappij 'Fanfares Amateurs' (°1846) die in haar lokaal vergaderde en repeteerde, organiseerde Nemrod verschillende 'menschlievende maskerstoeten' tijdens de carnavalperiode. Deze optochten werden begeleid door mensen met een collectiebus die geld inzamelden voor de liefdadigheidswerken van de stad. In 1854 werd in het lokaal een tentoonstelling gehouden om ter hulp te komen aan de noodlijdende arbeider, zonder werk en getroffen door de dure voedselprijzen. In 1866 werd een concert gegeven ten voordele van de slachtoffers van een epidemie in de H.Kerstparochie.

DE STICHTER-VOORZITTER

Baron Edouard Octave Léon de Saint-Genoï werd te Brussel geboren op 18 januari 1816 als tweede zoon van Edouard Jean Nicolas (1782-1833) en Eugénie Jeanne Françoise Ghislaine van der Gote de Metz Blanc Bois (1792-1846). Zijn broer Jules Ludger Dominique Ghislain (1813-1867) was bibliothecaris en hoogleraar aan de UG, een overtuigd Vlaming, medestichter en eerste voorzitter van het Willemsfonds (1851) en gedurende drie jaar schepen van onderwijs toen advocaat Delehayne burgemeester was. Het gezin de Saint-Genoï kwam zich in 1829 te Gent vestigen in de Regnessestraat. Tot aan zijn dood - op 21 januari 1872 ten gevolge van een longontsteking - bleef Léon als vrijgezel in het ouderlijk huis wonen.

Detail van de koningsbreuk van Emmanuel De Jaegher, Koning in 1864, 1865 en 1866. (verzameling Museum voor Volkskunde, Gent, inv. nr. VG 26-539)

Vaas geschonken door baron de Saint-Genois voor het 20-jarig bestaan van Nemrod. Dezelfde vaas staat afgebeeld op de ovale kader Souvenir du Banquet door de Saint-Genois aan de maatschappij geschonken.

(verzameling Museum voor Volkskunde, Gent, inv. nr. vg 26-547 en VG 73-491)

Grafmonument familie de Saint-Genois, Campo Santo Sint-Amandsberg. (foto auteur)

Portret van Léon de Saint-Genois met balboog. Litho 1853? (verzameling Museum voor Volkskunde, Gent, inv. nr. 75-374)

Op 27 januari werd hij bijgezet in het familiegraf op het Campo Santo te Sint-Amandsberg. Gedurende bijna dertig jaar was hij de bezieler van de maatschappij en liet niet na zware investeringen te doen waar het nodig mocht blijken. Hij schonk de leden een insigne en liet op zijn kosten de in verzamelingen nu nog bestaande prijsborden vervaardigen in faïence met een blauwe decoratie en voorzien van zijn wapen.

BIBLIOGRAFIE

Deze bijdrage is bijna uitsluitend op archiefonderzoek gebaseerd.

SAG, reeks W3 nr. 35 en Atlas Goetghebuer L128.

RUG, reservezaal nrs G2418/8 (het Guldenboek), G2418/9 (proces 1882-1893); fonds 'Vliegende Bladen' I N9 en II N9.

Museum voor Volkskunde: verzameling portretten, porselein, porseleinkaartjes, vlaggen.

Over het wapen: A. GILLET, *Geschiedkundig overzicht van de balkruisboog*, in *Viering van het 50-jarig bestaan der Federatie van de Balboogmaatschappij van België 1926-1976*. B. BAILLEUL, *Museum van de Koninklijke Souvereine Hoofdgilde van Sint-Joris te Gent. Gids voor de bezoeker*. Gent 1987.

